

№ 10 (603)
Сакавік 2016 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- **Стагоддзі культуры: песенны эпас Палесся –** стар. 4
- **Асоба: краязнавец і паэт Анастасія Жук –** стар. 5
- **Выданне: беларуская мова для японцаў –** стар. 6
- **Калыска: Нізок і Кандрат Крапіва –** стар. 7

Пад час трэнінгу ў «Сядзібе "Ганка"»

Краязнаўчая канферэнцыя

Назвы Асіповіцкага краю

27 лютага ў Асіповічах прайшла раённая навукова-практычная канферэнцыя «Праблемы вывучэння сакральнай тапанімікі Асіповіцкага раёна». Адылася яна ў раённым гісторыка-краязнаўчым музеі. Пра ідэю яе правядзення распавяла дырэктар установы Антаніна Сцяпанавя:

– Нядаўна нас запрасілі на абласную краязнаўчую канферэнцыю, дзе была прыблізна такая ж тэма. Мы сур'ёзна рыхтаваліся, шчыраваў краязнаўца Юрыя Васільевіч (Клеванец. – У.П.). Выступілі там, але не адчулі сувязі з залаю, не адчулі зацікаўлення. Па вяртанні вырашылі: у нас у раёне дастаткова людзей, якіх гэта хвалюе (і сённяшняя канферэнцыя гэта пацвердзіла), якія працавалі і працягваюць працаваць над вывучэннем тапанімікі. Музей – тая пляцоўка, дзе можна праводзіць такія мерапрыемствы, сустрэчы неаб'якавых. Цягам паўтара месяца мы кантактавалі з людзьмі, падбіралі матэрыял, фармавалі праграму... Дадаткам таксама, што нашай установе тры гады. Цяпер мы ў развіцці, шукаем новыя формы, каб людзям было цікава...

Да канферэнцыі была адкрытая адмысловая выстаўка фотаздымкаў старых культурных пабудоваў, схемаў, чарцяжоў археалагічных помнікаў, літаратуры, прысвечанай Асіповіччыне. У яе ўвайшлі матэрыялы са збору мясцовага краязнаўцы Юрыя Клеванца, пастаяннага аўтара нашай газеты. Экспазіцыя карысталася вялікай увагаю – да пачатку наведнікі не толькі прагледзелі яе, але і многія зафатаграфавалі найбольш цікавае.

Кіраўнік музея адкрыла сустрэчу, адзначыла важнасць такога першага мерапрыемства ў сценах новай установы і спадзяванне на працяг. Далей перадала слова Ніне Вікторчык, карэспандэнту газеты «Асіповіцкі край», якая прачытала ўводны даклад пра паняцце «тапаніміка», пазнаёміла з класіфікацыяй тапонімаў, падмацавала яе прыкладамі назваў Асіповіцкага рэгіёна, у асноўным – ваколіцаў Дараганова. Спынілася і на неапраўданых перайменаваннях, калі пэўная назва падавалася камусьці «неблагозвучнай», то з'яўляліся Пабяда, Акцябр ці Новая Жыць... Ёсць, да прыкладу вёска Ягаднае, што да 1964-га называлася Дрочава (або – Дрочава). Думаецца, таму, каб на будучыню пазбегнуць такіх недарэчнасцяў, паспрыяюць і краязнаўчыя, тапанімічныя канферэнцыі, што патлумачаць на першы погляд дзіўныя, незразумелыя найменні.

(Заканчэнне глядзіце на стар. 2)

Апошнім часам аграрызм у нашай краіне набывае ўсё большую папулярнасць. Але не дастаткова толькі набыць стары дамок у вёсцы (варыянт: пабудоваць новы) ды абладзіць тэрыторыю вакол яго, каб запрашаць сюды турыстаў на выхадныя або на некалькі дзён, распісваючы прыгажосць краявідаў і рамантыку вясковых вечароў, пах сырадою і зеляніну бору, багаці ракі ды аўтэнтыку сялянскага побыту... Апошнім часам беларускія аграрыяўдзібы пачалі шукаць новыя падыходы ў сваёй працы.

Аб новым і беларускім — для айчынных аграрыяўдзібаў

Непадалёк мястэчка Ракаў, што на Валожыншчыне, 29 лютага, для гаспадароў сядзібаў у рамках рэалізуемай ініцыятывы «Валожынскі раён – тэрыторыя крэатыўнай эканомікі» прайшоў трэнінг «Стварэнне рэгіянальных крэатыўных турпрадуктаў у Валожынскім раёне на аснове інтэрпрэтацыі культурнай і прыроднай спадчыны». Адбыўся ён у рамках праекта «Садзейнічанне развіццю на мясцовым узроўні ў Рэспубліцы Беларусь», што фінансуецца ЕС і рэалізуецца Праграмай развіцця ААН. Арганізавала мерапрыемства Беларускае грамадскае аб'яднанне «Адпачынак у вёсцы»

(кіраўнік Валерыя Кліцунова). На сустрэчы было тры дзясаткі ўдзельнікаў з розных месцаў Валожынскага раёна; арганізатары ласкава запра-

В. Кліцунова

сілі таксама прадстаўнікоў ГА «Беларускі фонд культуры», Маладзечанскай фабрыкі мастацкіх вырабаў і «Краязнаўчай газеты».

Для пачатку – пра некаторыя удзельнікі. Трэнінг праходзіў у «Сядзібе "Ганка"», якую стварылі Анатоль Ганец і яго жонка Ларыса. Цяпер гэта сямейны занятак. Зрэшты, пра іх сядзібы і працу падрабязней распавядзем у адным з наступных нумароў газеты. Вядомы музыка Алесь Лось мае свой «Хутар "Дудар"». «Засценак Скрыплеў» стварыў іншы музыка, фалькларыст Васіль Грынь. Непадалёк – у вёсцы Вялікая Дайнава – жыве і працуе народны майстар Юлія Літвінава. Уладзімір Бацян і Таццяна Міхневіч маюць сядзібу «Бацян». Дзмітрый Наканечны з Замасточча стварыў сваю базу «За мосточком». Муж і жонка Васіль і Марына Шакуны – гаспадары «Налібоцкіх Васількоў» (дарэчы, муж некалі працаваў ляснічым, займаў у раёне кіроўныя пасады). Вядомы даследчык беларускай кухні Алесь Белы мае сядзібу «Марцінова гусь». Канстанцін Літвінюк стварыў сядзібу «Літвінка». Асобна варта сказаць пра Уладзіміра і Крысціну Фраловых, якія прадстаўлялі сядзібу «Свет пчолаў», якую стварылі бацькі маладога чалавека, а цяпер эстафету пераймае моладзь.

Заканчэнне артыкула на стар. 3

Краязнаўчая канферэнцыя

Назвы Асіповіцкага краю

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Сваё даследаванне тапанімікі Жорнаўскага мікрарэгіёна правялі вучні Жорнаўскай СШ імя Мікалая Каралёва пад кіраўніцтвам настаўніцы Галіны Рымашэўскай. Яны зафіксавалі назвы вёсак свайго сельсавета, класіфікавалі іх паводле паходжання, звярнуліся па расповеды да мясцовых старажыхароў. Школьніцы паспрабавалі патлумачыць кожнае найменне, але, на жаль,

А. Сцяпанавы

Н. Вікторчык

паколькі паслугоўваліся ў працы рускай мовай, былі некаторыя недакладнасці ды змяшчэнні націскаў у словах. Увогуле ж, атрымалася годная для вучняў праца, якую можна працягнуць ды паляпшаць, аб чым і казалі пад час абмеркавання прысутныя.

Тапаніміцы Ліпеньскага мікрарэгіёна прысвяціла свой выступ настаўніца Ліпеньскага комплексу дзіцячы сад – сярэдняй школа Вольга Падвойская. Сама вёска Ліпень да 1920 г. называлася Халуі, што звязваюць з рыбалоўным промыслам. Аб Пратасевічах і суседніх вёсках распавядала настаўніца гісторыі Пратасевіцкай СШ Аксана Русаковіч. Яна, дарэчы, назву вёскі выводзіць не ад мужчынскага імя, а ад драўлянай прылады «пратас» для разраўноўвання гліны на даху. І такіх, невялікіх на першы погляд, адкрыццяў ды версіяў пад час канферэнцыі было нямала. Напрыклад, настаўнік беларускай мовы і літаратуры Дараганскага дзіцячага сада – СШ Мікалай Тамашоў не пагаджаецца з многімі тлумачэннямі вядомага тапаніміста Вадзіма Жучкевіча:

– Ён часта назвы паселішчаў выводзіць ад уласных імёнаў. Але даследуючы, раскопваючы гісторыю, разумеш, што ў аснове – старыя словы, балцкі ўплыў. Увогуле, на нашай зямлі шмат памятак пра балцкія ды ўгра-фінскія плямёны. Да прыкладу, назву ракі Пціч многія схільныя выводзіць ад рускага слова «птаца». Але ж, прабацце, – калі з'явілася гэтая назва, не было яшчэ рускай мовы... І што рабіць з вёскай Птушачы, што знаходзіцца на беразе гэтай ракі? Мяркую, што ў корані гэтай назвы (а таксама Прыпяць і падобныя) – лжыць аснова «пт», балцкае слова, што азначае бурную плыню.

Ю. Клеванец прапанаваў прысутным два даклады. Першы – «Тапонімы з містычным сэнсам на тэрыторыі Асіповіцкага раёна», другі быў прысвечаны цэрквам Асіповіччыны ды іх гісторыі. Абодва выступленні былі грунтоўныя, з вялікаю колькасцю фактычнага матэрыялу, звестак ды ўласнымі версіямі

паходжання назваў. Распавёў ён пра цікавую традыцыю старажытных пахаванняў – дамок для памерлых, што захавалася ў вёсцы Кавалі. «Гэта – тая самая хата бабкі-ёжкі, – пажартаваў даслед-

М. Тамашоў

А. Вараненка

чык, і адразу ж патлумачыў. – Калі чалавек паміраў, яго збіралі ў іншы дом, дзе ён павінен быў жыць далей. Усе ведаеце аб егіпецкіх пірамідах. Але падобнае было і на нашых землях. Нябожчыку рабілі такі васьць ці падобны дамок, і з розным начыннем, адзеннем ён пачынаў жыць там».

Далей настаўнік гісторыі асіповіцкага гімназіі Леанід Бязручка прачытаў даклад «Гісторыя пасёлка Ясень», а малодшы навуковы супрацоўнік раённага му-

Нашы віншаванні

Днямі 65 гадоў адзначыў званы фалькларыст, этнахарэолаг і этнахарэограф Мікола КОЗЕНКА. Сябры ГА «Беларускі фонд культуры» і чытачы «Краязнаўчай газеты» ведаюць яго як ініцыятара і арганізатара фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня», даследчыка і аўтара шэрагу публікацый пра народную харэаграфію.

Грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры» шчыра віншуе сябра Рады ГА «БФК» Міколу Аляксеевіча з юбілеем, зычыць яму моцы, здароўя, поспехаў у даследчыцкай і практычнай дзейнасці, новых знаходак і квітнення «Берагіні».

зея, магістр гістарычных навук, археолаг Алег Вараненка прапанаваў вялікую прэзентацыю пра некаторыя археалагічныя знаходкі, што захоўваюцца ў музеі. Адпраўным пунктам быў экспанат «зуб маманта», які аказаўся, пасля больш пільнага даследавання, зубам старажытнага насарога, што жыў яшчэ да мамантаў. «Такія вось жывёлы ў нас хадзілі, – зазначыў выступаюца, – таму трэба звяртаць увагу на розныя незвычайныя косці. Тут жа хацелася б дадаць, што знакітывы Юравічы – не стаянка, як пазначанае паўсюль, а месца раздзелкі тушаў». (Тут жа нехта пракаментаваў з залы: старажытны мясакамбінат.) У выніку атрымалася сапраўднае падарожжа ў глыбокую старажытнасць.

Увогуле, сама канферэнцыя была насычаная і мела для многіх практычную карысць: людзі занатоўвалі факты, новыя звесткі, удакладнялі многае, спрачаліся, выказвалі свае меркаванні. А таксама сыходзіліся на тым, што краязнаўца ў працы (а найперш – у тапанімічных даследаваннях) павінен паслугоўвацца беларускаю моваю.

Напрыканцы ж – некалькі ўражанняў удзельнікаў краязнаўчай сустрэчы ў музеі. Мікалай Тамашоў з Дараганова, якога тапонімы зацікавілі як словы (ад якога ўтварылася назва?), зазначыў:

– Займаюся краязнаўствам свайго рэгіёна з вучанцамі 9 класа Ксеніяй Сітнік. Раней пісалі працы пра выдатных людзей рэгіёна, аб паходжанні і значэнні прозвішчаў. Сёлета мы падрыхтавалі даследчую працу, прайшлі раённы конкурс, адбор, цяпер праца адпраўлена на абласны конкурс. Калі мяне запрашалі на гэтую канферэнцыю, адразу сказаў арганізатарам, што ў мяне крыху іншы профіль – цікавыя словы, ад якіх пайшла пэўная назва. Юрый Васільевіч (Клеванец. – У.П.) сказаў: паслухаем гэта, абмяркуем.

– А з якімі думкамі з'яжджаецца?

– Вельмі многа цікавага, вельмі многа спрэчнага і вельмі многа нявысветленага... Заста-

еца вывучаць: поле неаранае, а старыя пакаленні сыходзяць... У нас пры школе ёсць краязнаўчы музей, і, бывае, крытыкую дырэктара, што яна часам займаецца не тымі пытаннямі. Трэба зафіксаваць, паколькі людзі сыходзяць. А займацца няма каму, шkolка нашая маленькая, 70 вучняў.

Ганна Бародзіч з Дараганова сказала:

– Тапанімікай я пачала займацца з пачатку 2000-х. Настаўнікам неабходна з вучнямі даследаваць, пісаць навукова-практычныя працы. Была яшчэ адна знаўца, якая шмат дапамагала, даследавала, разам апытвалі мясцовых людзей. У мяне дзве вялікія працы – слоўнік мікратапанімічных назваў нашага сельскага Савета (ён цяпер дапоўнены М. Тамашовым, мы з адной школы) і геаграфічных назваў. Напісала я працу «Тапаніміка як складовая частка краязнаўства». Слоўнік друкавала раённая газета, але не дадрукавала да канца, бо сабраная вельмі многа назваў. А сённяшняя канферэнцыя вельмі цікавая. Неабходна, каб тут было болей настаўнікаў, якім у першую чаргу працаваць з дзецьмі, прыцягваць іх у краязнаўства.

– Тры гады таму быў адрамантаваны будынак музея, прыйшла каманда людзей, для якіх гэтыя гады былі перыядам станаўлення, сустрэчамі з людзьмі і афармлення выставачных залаў, – распавёў намеснік начальніка аддзела ідэалогіі, культуры і справах моладзі райвыканкама Ігар Петух. – Нашчадак знакітага ў нас роду Дараганай Андрэй Дараган са Швецыі некалькі гадоў прыглядаўся, і толькі як пераканаўся ў сур'ёзнасці людзей, якія займаюцца музеем, перадаў частку асабістых рэчаў. Вялікая несумненая заслуга тут дырэктара музея Антаніны Францаўны. Як былі настаўнік гісторыі, скажу, што калі краязнаўцы збіраюцца з дзецьмі, гэта важна. Лічу, што варта падобнае працягнуць. Тут бачны ўзровень прафесіяналаў, тут фармуецца і новыя ідэі, і планы на будучыню.

Уладзімір ПУЧЫНСКІ, фота аўтара

На тым тыдні...

✓ 1 сакавіка ў Гарадской мастацкай галерэі твораў Леаніда Шчамялёва, што ў Мінску, адкрылася выстаўка **Маргарыты і Людмілы Шчамялёвых «Краскі і нити»**. У адной экспазіцыйнай прасторы аб'ядналіся два розныя аўтары, дачкі народнага мастака Беларусі Леаніда Шчамялёва, і два розныя напрамкі мастацтва – жывапіс і мастацкі тэкстыль.

✓ 2 сакавіка ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага пачаў працаваць **мастацка-адукацыйны праект «Мир импрессионизма»**. У Год культуры ўпершыню ў Мінску прадстаўлены копіі працаў выбітных мастакоў-імпрэсіяністаў Вінсэнта ван Гога, Эдуарда Манэ, Агюста Рэнуара, Клода Манэ, Каміля Пісаро, Берты Марызо, Поля Сезана, Поля Гагена, Альфрэда Сіслея.

✓ 3 сакавіка ў Дзяржаўным літаратурна-марыяльным музеі Якуба Коласа адбыўся **літаратурны вечар «Шлях да брамы неўміручасці»**, прымеркаваны да 120-годдзя з дня нараджэння пісьменніка, паэта, сатырыка, драматурга Кандрата Крапівы. У імпрэзе ўзялі ўдзел даследчыкі і аматары яго творчасці, пісьменнікі.

✓ 4 сакавіка ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы пачала працаваць выстаўка **«Узнагароды краін свету»** з фонду Тракайскага гістарычнага музея, арганізаваная пры падтрымцы Пасольства Літоўскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь.

✓ 4 сакавіка ў Музеі беларускага народнага мастацтва ў Раўбічах адкрылася **выстаўка «Жаночы сусвет»**, дзе прадстаўленыя экспанаты з фонду Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі – прадметы тэкстылю, створаныя майстрыхамі Брэсцкай вобласці. Ткацтва было не толькі жыццёва неабходным заняткам, але і сродкам выражэння эстэтычных уяўленняў нашых бабуляў, прасторай для творчасці. На выстаўцы можна пабачыць традыцыйныя народныя строі, ручнікі, наміткі.

✓ 5 сакавіка музей «Гасцёўня Уладзіслава Галубка» (філіял Дзяржаўнага музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры), Майстэрня аўтарскай лялькі пад кіраўніцтвам Ірыны Ражко і Творчы цэнтр ArtExpo.by прадставілі ўвазе наведнікаў **выстаўку аўтарскіх і аб'ярэжных лялек «Таямніцы чароўнага лесу»**.

Лялечная майстэрня працуе ў Мінску ўжо больш за дзесяць гадоў, і кожны ахвочы ў ёй можа ўвасобіць у жыццё свае творчыя ідэі. У межах выстаўкі запланаваныя сустрэчы з майстрамі, экскурсіі, размовы пра мастацтва стварэння і сэнс аб'ярэжных лялек.

✓ 6 сакавіка ў Музеі народнага побыту і старадаўніх тэхналогіяў у Белаўскай пушчы пачаўся **масленічы тыдзень**. Гасцей свята чакалі разнастайныя майстар-класы ад рамеснікаў, усе ахвочыя маглі паласавацца пушчанскімі прысмакамі, а таксама навучыцца пячы масленічныя бліны.

Ю. Клеванец з вучнямі Жорнаўскай СШ

Аб новым і беларускім — для айчынных аграсядзібаў

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Тон гутарцы задала старшыня Праўлення БГА «Адпачынак у вёсцы» В. Кліцунова. У выступленні, якое называлася «Крэатыўная эканоміка і турызм», яна звярнула ўвагу на тое, што цяпер у свеце ідзе тэндэнцыя да папулярнасці індустрыі ўражанняў. І тады варта казаць пра адыход ад стасункаў «кампанія – кліент», а скарыстоўваць мадэль «рэжысёр уражанняў – глядач (або госць)». Добрым прыкладам тут можа быць кулінарны фестываль «Мотальскія прысмачкі», слоган якога гучыць як «Незабыўны смак традыцыяў». Наведнікі такога фесту не толькі пазнаёмяцца з кухняю Мотальшчыны, але і пачуюць мясцовыя музычныя песні, дакрануцца да гісторыі, пабачаць традыцыйныя адзенне і

Н. Барысенка-Клепач

пыльшчыне, куды ўжо ахвотна штогод едуць турысты. Ёсць у краіне і іншыя цікавыя прыклады.

Эксперт грамадскага аб'яднання Наталля Барысенка-Клепач распавяла аб фармаванні креатыўнага турыпрадукта. Прыклады, што прыводзіла яна, узятыя ў замежжы, але падобнае можна ажыццявіць і ў нашай краіне. І звяртае ўвагу, што агульнай тэндэнцыяй у свеце становіцца адмова ад сучасных гаджэтаў: тэлефоны, смартфоны, планшэты адключаюцца і пакідаюцца на ўваходзе.

Вось прыклад нестандартнага падыходу да геаграфічнага становішча. На востраве Сардзінія не ўсе паселішчы маюць выхад да мора, але шукаюць свае адметнасці і цікавосткі. Нехта робіць акцэнт на мясцовых песнях, традыцыях, хтосьці – на легендах, кухні. У Галандыі, што ў нас асацыюецца з дамбамі ды ветракамі, вялікаю папулярнасцю карыстаюцца чайныя дамкі, дзе можна даведацца пра гісторыю чаю, навучыцца заварваць яго ды правільна ўжываць. У ЗША папулярныя гарадскія фермы, дзе створаны куточак жывой прыроды, дзе малеча можа зблізку пабачыць тую ж свойскую жывёлу. А для аматараў там прапануюць занурыцца ў дзікую прыроду. Зрэшты, зазначыла эксперт, і ў Беларусі апошнім часам набываюць папулярнасць тыя ж фотатуры ў беларускую глыбінку. Збіраюцца сябры і едуць у аддаленыя вёскі фатаграфіраваць пейзажы, мясцовых жыхароў, тамтэйшыя адметнасці, помнікі, іншыя цікавосткі.

Спн. Барысенка-Клепач прапанавала студэнтам факультэта міжнародных адносінаў Белдзяржуніверсітэта прыдумаць свае праекты для ажыццяўлення іх у беларускіх умовах. Фантазія моладзі аказалася бязмежнаю і разнастайнаю. У адным з праектаў цэнтрам своеасаблівага паселішча стаў калодзеж, вакол якога размешчаныя гародчык,

стайня з поні, возера, лес – кожнаму выбіраць на свой густ. Виртуальная аграсядзіба «Green-Towne» – для аматараў экалагічна чыстага харчавання, свежага паветра, хто любіць зліцца з прыродаю. Іншы праёманстраваны праект – паселішча над зямлёю, дзе на дрэвах абладжаныя невялікія гатэльныя нумары, а пастаяльцы могуць наведацца адно да аднаго па падвясных мастках. Быў і больш нетрадыцыйны праект – «Каралеўства Рохан», дзе прапануецца атмасфера трылогіі Дж. Толкіна «Уладар пярсцёнкаў».

Пра новы для нашай краіны від турыстычных забаваў распавяла спецыяліст «Адпачынку ў вёсцы» Алена Ветрава. Гэта – квэст. Ён больш вядомы па камп'ютарных гульнях, дзе даецца заданне, што

герой павінен зрабіць, дзе пабываць, што пабачыць, што знайсці і куды з адшуканым скарбам выйсці. У рэальнасці можа быць нешта падобнае, кажа адмыслоўца. Можна ў квэсце прапанаваць турыстам абысці паселішча, пабываць каля ўсіх найбольш цікавых ды значных мясцінаў, знайсці адгадкі на зададзеныя пытанні і ўрэшце скончыць вандроўку, маючы ў руках «скарб». Відавочна, як бачыцца, скарб той больш, чым матэрыяльны: новыя веды, новыя ўражання, нават – новыя навыві.

Але і сваімі ідэямі ды напрацоўкамі падзяліўся гаспадар сядзібы «Засценак Скрыплеў» В. Грынё. Пачалося ўсё з таго, што некалі ў вёсцы набыў адзін дом даваеннай пабудовы, адрамантаваў яго і наладзіў турыстычны побыт. Цяпер мае 2 га зямлі на беразе Заходняй Бярэзіны. І пачаў 1 красавіка адзначаць сваё свята – Дзень засценка. Рэч у тым, што 1 красавіка 1557 г. з ініцыятывы каралевы Боны Сфорцы была зацверджаная Устава на валокі, пачалася аграрная рэформа. Паводле яе «за сцяной» панскай сядзібы з'явіліся сядзібы, што пачалі называцца засценкамі, а жыхароў іх мы ведаем як засцянковае шляхта. Дарэчы, адзін з нашчадкаў такой шляхты жыве і сёння непадалёк сядзібы сп. Грынё. Ён арганізоўвае тут

і фольк-летнік «Ад панядзелка да панядзелка», ладзіць эка-кэмпінг, трымае свойскую жывёлу, ёсць фольк-хостэл. Сядзібу ўжо аблюбовалі тэлевізійныя і кінематографы. Залетаць тут здымалі дакументальны фільм «Паўстанне 1863», летась – мастацкую стужку «Марта не даведаецца ніколі», а таксама рэаліці-шоў «Панаехалі». Ёсць тут і элемент, што называецца модным словам «кластар», а сам гаспадар даў азначэнне «суседства і талака». Па неабходнасці аб'ядноўваецца з сябрамі з іншых сядзібаў (А. Ласём, Ю. Літвінавай, А. Белым ды іншымі, запрашае Тамару Каляду з Дубінскага сельскага цэнтра культуры) не толькі працаваць, але і сустрэць, пазабаўляць гасцей нейкай сядзібы. Бо таленты і магчымасці ў кожнага розныя, а супольна атрымліваецца адметнае відовішча.

Пасля абмеркавання выступленняў і дыскусіі адбылася сустрэча з кіраўніцтвам БФК і рэдакцыяй нашай газеты. Старшыня фонду, галоўны рэдактар «КГ» Уладзімір Гілеп і намеснік старшыні фонду Анатоль Бутэвіч распавялі пра арганізацыю і газету,

В. Грынё, Т. Каляда і Ю. Літвінава

пра магчымасці ў супрацоўніцтве ў галіне аграрнага турызму, у яго папулярнасці, аб задзейнічванні той самай «культурнай і прыроднай спадчыны», што заяўлена ў назве трэнінгу, а таксама – аб нацыянальным складніку, аб рэгіянальных асаблівасцях, якія могуць быць цікавыя не толькі айчынным турыстам, але і замежным. Такім чынам, мяркуецца прадоўжыць супрацу дзвюх арганізацыяў і выдання дзеля папулярнасці нацыянальных турыстычных маршрутаў, выпрацоўкі новых формаў у адметна беларускім ключы.

Скончылася сустрэча прэзентацыяй ініцыятываў, што рэалізуюцца ў Валожынскім раёне. Прадстаўнік грамадскай арганізацыі «Ахова птушак Бацькаўшчыны» Карына Салавей прапанавала выступ «Прыродны сімвал раёна (птушка) як каталізатар развіцця экатурызму на Валожыншчыне», а прадстаўнік Мінскага веласіпеднага таварыства Павел Гарбуноў падзяліўся напрацоўкамі ў развіцці інфраструктуры велатурызму ў раёне для ўстойлівага развіцця мясцовай супольнасці.

Вырабы маладзечанскай фабрыкі зацікавілі наведнікаў

Лявон ПАЛЬСКИ,
фота Уладзіміра ПІРАТА

А. Ветрава

рамёсты, а ў выніку – у іх з'явіцца адчуванне натуральнасці і гармоніі з прыродай. Немалаважна, што на падобных мерапрыемствах, святах, імпрэзах арганізатары прадумваюць, як задзейнічаць усе пяць органаў адчування. Відаць, таму нарадзіўся тут і жартоўны дэвіз фестывалю: «Пазайздросціць і бігмак смаку мотальскіх прысмачкаў!»

– Турысту сёння патрэбна нешта пабачыць, нешта зрабіць сваімі рукамі, нешта набыць (гэта могуць быць ежа, сувеніры, напоі ці нешта іншае), – зазначыла В. Кліцунова. – Каб у рэгіёне развіваўся турызм, неабходныя вялікая колькасць устаноў, аб'ектаў, куды можа прыехаць падарожнік, прасоўванне рэгіёна, сумесная, скаардынаваная праца розных сядзібаў ды цікавых мясцінаў рэгіёна.

Добрым прыкладам у пошуку адметнасцяў для свайго рэгіёна выступіўца назвала фест «Дрыбінскія шапавалы», сядзібы «Стравусіны куточак» у Кобрыне і «Яблочный са-рай», а таксама абрады «Жаніцтва Цярэшкі» на Лепельшчыне і «Цары» на Ка-

«Старое сяло» ўзнаўляе песенны эпас Палесся

Нядаўна адбылася творчая прэм'ера – першы канцэрт фальклорнага дуэта «Старое сяло» ў складзе Юліі Літвінай і Васіля Грыня. Акрамя спеваў для прыхільнікаў нацыянальнага фальклору «Старое сяло» прэзентавала свой дэбютны дыск лірычных песень «Дарожанька», створаны паводле этнаграфічных экспедыцыяў па Беларускім Палессі. Гэтая нешараговая падзея на беларускай фолк-сцэне стала магчымай дзякуючы гасціннасці кіраўніцтва і супрацоўнікаў крамы «Кніжная Шафа», што знаходзіцца ў сталіцы на праспекце Дзяржынскага.

больш глыбокім раскрыццём тэмы духоўнасці, мэты чалавечага жыцця.

На канцэрце ў «Кніжнай Шафе» прагучала шмат разнастайных спеваў, не толькі лірычных, але і сацыяльна-бытавых («У нэдзілю рано»), бяседных («Пайду я ў садочак», «Чэша хлопец кудры»), чумацкіх («Ды чые ж волы»),

Перад пачаткам канцэрта вядомы па фолк-гурце «Рада» выканаўца В. Грынь адзначыў, што да стварэння гэтых апрацовак яго і Ю. Літвінаву падштурхнула архаічная песенная творчасць Палескага краю і цудоўныя выканаўцы старажытных народных мелодыяў. У прыватнасці, гэта фальклорны дуэт з вёскі Беразь Жыткавіцкага раёна – Кацярына Сцяпанавіч Блоцкая і Амальян Ціханавіч Страх (які, на жаль, пайшоў ад нас) ды іншыя народныя выканаўцы, прозвішчы якіх пазначаны на дыску «Дарожанька».

Вялікая складанасць запісу гэтых народных спеваў у тым, што важна дакладна захаваць і перадаць фанетычныя ды дыялектычныя асаблівасці паўднёва-беларускіх гаворак. Бо бывае, што нават суседнія вёскі на Палессі маюць адметныя моўныя асаблівасці альбо нават асобныя гаворкі. Яшчэ адна складанасць у расшыфроўцы песенных скарбаў Палесся палягае ў тым, што многія з выканаўцаў, якія памятаюць даўнейшыя спевы, – людзі сталага веку. А гэта значыць, што трэба асабліва ўважліва слухаць і фіксаваць тыя песенныя скарбы, якія даверылі нам гэтыя людзі.

Назву «Дарожанька» альбому даў радок з палескай паставой песні «Ты, дарожанька, ты, Гасподня...», сэнс якой у тым, што ўсё жыццё чалавек шукае сваю духоўную сцяжыну і толькі з Богам зможа

вызваліцца «ад цёмных сеці». Дарэчы, гэты твор вядомы слухачам па апрацоўцы і шыкоўным відэакліпе этна-трыа «Троіца». Запісаны ж на Палессі варыянт гэтага спеву адрозніваецца

рэкруцкіх («Чэго, соловейка»), песень на вячоркі («Ой, добра тому»). Ю. Літвінава і В. Грынь праспявалі іх найбольш набліжана да аўтэнтычнай манеры выканання. Слухачы маглі самі

ў гэтым пераканацца, таму што пад час расповедаў музыкаў гучалі запісы песень з альбома ў выкананні народных спевакоў. З арыгінальных песенных знаходак музыкаў адзначу спеў «Гамэрыка» – горкі (і дагэтуль актуальны!) маналог палешука, які паехаў на заробкі ў Злучаныя Штаты Амерыкі ды стаў ахвярай тамтэйшых агентаў-прайдзісветаў. На завяршэнне канцэрта ўсе слухачы з энтузіязмам пад дырыжыраванне В. Грыня выканалі вайсковую песню часоў Рэчы Паспалітай «Маёр».

У альбоме «Дарожанька» змешчаныя не толькі вакальныя творы, але і інструментальныя мелодыі і маршы (полька «Цешча», «Марш на салдацкіх провадах» і іншыя), якія выканаў на акардэоне Аляксей Крукоўскі. Дыск мае не толькі цікавы музычны змест, але

і шыкоўнае афармленне, якое стварыла і пераклала на англійскую мову Святлана Клепікава. Да гонару музыкантаў адзначу: дыск выданы прамысловым накладам, што робіць яго рэальным (не тое, што камп'ютарныя «нарэзкі») унёскам у нацыянальную фанэграфію.

Адной з цікавых старонак гэтай музычнай сустрэчы стаў конкурс па адгавданні старажытных палескіх загадак, якія патрабавалі не толькі вгадаваць, але і веданія якаскага побыту. Гэтыя пярыны нацыянальнага фальклору Васіль і Юля таксама збіралі ў экспедыцыях. Што цікава, гараджане паказалі: фальклорная спадчына імі не забываецца. Падарункам за правільныя адказы на загадкі сталі асобнікі альбома «Дарожанька».

Хацелася б адзначыць, што ўладальнікі і супрацоўнікі крамы «Кніжная Шафа» распачалі дзейнасць са стварэння на сваёй плошчы шырокай панарамы сучаснага беларускамоўнага кнігавыдання. Правядзеннем жа прэзентацыі дыска дуэта «Старое сяло» зрабілі заяўку на тое, каб «Кніжная Шафа» з цягам часу пераўтварылася ў сапраўдны культурны і інфармацыйны цэнтр, дзе б рэгулярна ладзіліся сустрэчы з пісьменнікамі, паэтамі, музычнымі гуртамі і асобнымі выканаўцамі. Першы вопыт такіх творчых сустрэчай, спадзяюся, дадасць энтузіязму ўладальнікам крамы рабіць больш актыўныя захады для прапаганды нацыянальнай культуры ў гарадскіх умовах.

Анатоль МЯЛЫГУЙ,
фота айтар

**Хочацца мне вуснамі
кранацца,
Цалаваць
бацькоўскую зямлю,
Дзе даводзілася
бацьку гнуцца,
Калі плугам
скібаваў раллю.**

Анастасія Жук.
«Я табе, зямелька,
пакланюся»

Мае нататкі «Талент быць чалавекам і краязнаўцам» у № 10 «Краязнаўчай газеты» ў сакавіку 2011 г. мелі такі пачатак: «Я йшоў «Дарогай жыцця», адчуваў «След на зямлі», бачыў у небе «Белыя крылы», адбывалася ўсё гэта ў «Восень зала-тую», каб зрываць «Гронкі рабіны». І ў маёй галаве праносілася ўсё жыццё аўтара гэтых дзівосных паэтычных кніг – Анастасіі Андрэеўны Жук».

Як тады адзначалася, яе першая кніга краязнаўчай лірыкі пабачыла свет, калі былою настаўніца А. Жук споўнілася ўсяго толькі... 74 гады. Яна нарадзілася 11 сакавіка 1931 г. у вёсцы Рабковічы сённяшняга Баранавіцкага раёна ў сям'і Рудаманаў. Бацька быў залатых рук кавалём, маці – сялянкай, і слава аб іх ляцела-шугала ва ўсе куткі Навагрудчыны (тады Заходняга Беларускага ўваходзіла ў склад Польшчы, і Рабковічы знаходзіліся ў Баранавіцкім павеце Навагрудскага ваяводства).

Мусім дадаць, што ў 2011 г. у Брэсце закрасавала яшчэ адна кніга лірыкі паэтыкі. Вось што было напісана ў анатацыі да яе: «У зборнік Анастасіі Жук «Пад белымі крыламі» ўвайшлі выбраныя вершы. Кніга складаецца з дзвюх частак. Першая мае назву «Дарога жыцця», другая – «Белыя крылы»».

«Цалаваць бацькоўскую зямлю...»

Да 85-годдзя паэтыкі і краязнаўцы Анастасіі Жук

З гэтага выдання мне карціць працытаваць першыя чатыры радкі верша «Мірскі замак» аб падарожжы ў Мір:

*Здалося, чароўная сіла
Аднесла на тры мо
стагоддзі,
У замак Мірскі
Радзівілаў,
Дзе музыка
душы лагодзіць.*

Ці мог я ўяўляць, што выдатная краязнаўца і таленавітая паэтка А. Жук у сваёй творчасці і дзейнасці прыпыніцца і будзе, як большасць пенсіянераў, ціха сядзець і карпатліва даглядаць сваіх дзетак (для яе сталыя сын і дачка дасюль такімі з'яўляюцца), унукаў і іх дзятву? Так, гэта яна і робіць, але, маючы неспакойнае і палкае сэрца, бадзёрасць духу, Анастасія Андрэеўна пастаянна са сваім багатым вопытам ідзе да людзей, да моладзі, да школьнікаў і цікава, змястоўна расказвае аб былым, аб героях, лепшых людзях раёна, распавядае аб паселішчах, асабліва аб мілых яе Рабковічах. І яшчэ працягвае ствараць свае дзіватворныя і яркія вершы ды ладзіць у бацькоўскім доме краязнаўчы музейчык сялянскага жыцця і побыту.

Да свайго 85-годдзя А. Жук падрыхтавала яшчэ адно літаратурна-мастацкае выданне – «Паэтычныя брыганціны». Аўтар прадмовы да яго, паэт Алесь Корнеў, сярод твораў Анастасіі Андрэеўны адзначыў і гэтыя яе радкі з верша «Беларусь»:

*Беларусь ты мая сінявокая,
Ты ў сэрцы са мной назаўжды.
А ці блізка была, ці далёка я,
У думках вёскі твае, гарады...*

Відавочна, я не падзівіўся таму, што адвеку сухапутная

паэтка А. Жук «пасадыла» нас, чытачоў, у свае «Паэтычныя брыганціны», сама ўзяла штурвал і смела павяла «судна» па хвалях сваёй творчасці. Што і гаварыць, ад гэтага падарожжа я атрымаў сапраўдную аса-лоду. А потым блукаў разам з паэткаю каля каменя філарэтаў:

*Пад вёскаю Карчова
Разлёгся пры дарозе
Вялізны з валуноў
Адзіны ў сваім родзе.*

*Той камень філарэтаў,
Засведчылі паданні,
Захоўвае дагэтуль
Прызнанні аб каханні.*

Блукаў – і думаў аб прыцягальнай сіле, моцы, вернасці сваім сябрам-філарэтам Марыянны-Евы Верашчакі-Путкамер (Марылі Верашчакі, якую апелі Ян Чачот, Адам Міцкевіч, Аркадзь Куляшоў, Вольга Іпатава, Алэг Лойка, Вера Вярба, Людміла Рублеўская і іншыя творцы), і крочыў па вёсцы Рабковічы:

*Тут маё дзяцінства
басано ж гуляла,
У вадзе сцюдзёнай
гартавала дух.
У прамытым жвіры
камяні збірала,
Каб гуляць з сябрамі,
сеўшы дружна ў круг.
(«Крыніца ў вёсцы Рабковічы»)*

Я нібыта пабыў і ў славу-тай Паланэчцы, адзначанай Тама-шом Занам, Уладзіславам Сы-ракомлем, Мацеем Радзівілам ды іншымі:

*Паланэчка, Паланэчка,
Вельмі мілае мястэчка.
Тут калісьці (не забыта)
З татам мы малолі жыта.
Зерне зверху засыпалі,
А ўнізе ў мяшок збіралі,
Нават пыл мукі змяталі.*

(«Паланэчка»)

Гэты млын ужо згібелы (ён пабудаваны ў далёкім 1819 г.): выцерпеў дзве сусветныя вайны, безгаспадарчасць, перастаў працаваць ужо ў нашыя часы.

У Паланэчцы ледзьве жывы і архітэктурны цуд – палац Радзівілаў. Анік не ўшанаваны і аўтар класічнага твора «Недаростак» Дзмітрый Фанві-зін (фон Візін), які гасцяваў там.

Ярка апісаныя паэткай і Шчарбавічы, Сермавічы, Рэпічы, Баранавічы... Ёсць у кнізе вершы, прысвечаныя нашым класікам Янку Купалу, Якубу Коласу, краязнаўцу і пісьменніку Уладзіміру Кісялёву, паэтам Галіне Лісе, Алесю Корневу, Ганне Дарашэвіч, Раісе Раманчук, пчальару і паэту Міколу Папеку і іншым.

Нам застаецца падзякаваць Анастасіі Андрэеўне за яе плодны і верны жыццёвы, прадойны, творчы і краязнаўчы шлях, пажадаць ёй і далей натхнення і плёну, каб ніколі не сустракаліся тры-вогі, хваляванні і беды, каб жыла яна доўга і шчасліва!

*Міхась МАЛІНОЎСКІ,
правадзейны член
Геаграфічнага таварыства
пры былой Акадэміі навук СССР*

Пост і Масляны тыдзень

(Заканчэнне артыкула. Пачатак у № 9)

[Лёлюшкі ў пост пяюць?] Да ўшэ-ця. А ўшэця прыйдзе... А Пост усё лета рабатае. Да Паста папяюць, да і ўсё. Баба: «Пост увесь год рабатае, а Маслінка хвастом віляе, толькі сем дней папіравае, і глядзіць, штоб дзе смачная паядаць».

*Маслініца-маслініца,
Добрая ана маладзіца,
У нас ты сем дзён гасцюш,
Ідзе ж ты год піруіш?
– Пірую ў цёмным лясочку,
Пірую ў зялёным лужочку,
Пірую на той жа мясціне,
Дзе ж хлеба німа ні лусціны,
Пірую ўсё лета ў цяточку,
Дзе многа для пчолак мядочку,
Пірую на тых жа мясцінах,
Дзе многа лячэбных травінак,
Пірую пад сонцам я жаркім,
Пірую пад месяцам ясным,*

*Пірую на той жа рязчыцы,
Дзе Ісуса крэцілі ў вадзіцы,
Пірую пад Божым я небам,
Дзе кормяць мяне Божым хлебом.
Хто мяне, Маслінку,*

*шанаваць будзе,
Тому я з Богам памагаць буду.
Маслінка ад Поста ўцякала,
І хвартучок пацірала.
Пост Маслінку даганяў
Чуць свой хвост ні пацірляў.
Маслінку адгуляйца
І церяз год мяне дажыдайца.
А казалі, Маслінкі сем нядзель,
Асталося Маслінкі адзін дзень.
Масліная шчасліная,
Працягніся да Вялікадня.
А мы Каляды святыя прагулялі,
І святыя Маслінкі мы даждалі,
Масліная шчасліная,
Працягніся да Вялікадня.
У васкрасенне мы загаўлялі,*

*Сыр у маслі паідалі,
Масліная шчасліная,
Працягніся да Вялікадня.
Бліны мы ў сыр-масла мачалі,
Прысвяту Маслінку даждалі,
Масліная шчасліная,
Працягніся да Вялікадня.
Вараных мы коней запрягалі
І па ўсёй аколцы праязжалі,
Масліная шчасліная,
Працягніся да Вялікадня.
І па ўсёй аколцы праязжалі,
Масліная шчасліная,
Працягніся да Вялікадня.
Маслінка Пост сустракала
І ад поста скареў уцякала,
Масліная шчасліная,
Працягніся да Вялікадня.
Святыя Каляды даганяла
І с Калядам яна піравала,
Масліная шчасліная,
Працягніся да Вялікадня.
Сыр у маслі, калбасу даядалі,
А Пасту нічога не астаўлялі,
Масліная шчасліная,
Працягніся да Вялікадня.
А ты, Пост, гуркі, капусту даядай,
К вясне людзям бочкі спаряжняй,
Масліная шчасліная,
Працягніся да Вялікадня.
Первы дзень панядзелка не забывай,
А тожа гарэлку выпівай,
Масліная шчасліная,
Працягніся да Вялікадня.*

На Маслінку ходзяць і песні пяюць па дварах. Вот падходзіма і к дому. Хто там ужо вынясе хлеба, мы і гэі падбяром. Дзяўчаты ходзяць. Вот, напрымер, к табе прышлі, ты – хлоп-пец, мы п'ём...

Пакуль Маслінка, дак мы каждаяму двару песні. І Буцькаў дзед нам падказываў: «Во так во-во, дзеўкі, во так во-во...» Дзед Жаваранкаў: «Во так во-во...»

Баба: «Не танцуйца ў пост!» На первы дзень. Як бацька ці матка памрэ, ці хто ў дварэ – шэсць нядзель не танцэвалі. І перяд Вялікаднем.

*Было ў бацькі тры сыны,
Да ўсе ж яны Васілі.
На Васілье радзіліся,
На Хрышчэнне хрысціліся,
А на Маслінай нядзелі
С Аўдакеямі сядзелі,
Елі мяса, калбасу,
Піражочкі на мяду.
У жоны Аўдакеяў бралі
І на Маслінай загаўлялі,
А на первы паста дзень
Елі гурочки куды дзень,
І за сем нядзель паста
Сала не бачылі ні куска,
А на Вялікоднай жа нядзелі
Васілі с Аўдакеямі разгавелі,
Елі мяса, калбасу,
Піражочкі на мяду,
Елі сыр і тварагі,
І ўсе сытыя былі.*

* Гаворыць: «На маслінай і ў вераб'я п'ва». Усё баба наша казала: «На маслінай і ў верабейкі п'ва заморская». – «Баба, ідзе ён бярэ?» – «Найдзе верабейка, і разгаўляцца таксама. Во, пціцы точна знаюць празнікі». Мы гаворым: «Баба, чаго?» – «А, во ж, пегухі, а яны знаець, калі хто іх вуча?.. Хто іх навуча?.. А яны знаець і адзінаццаць часоў – пяюць, і дзвенаццаць, і час...»

Іх вуча?.. Яны знаець урэмя. Пціца вумней чылавека.

[На каго баба казала: «На Маслінай і ў вераб'я п'ва»?]

Калі, во, хто прыдзя к нам, баба: «Хадзіца есці!» – «Што-та ў вас там ё?» – «А ўсё, во, ё!» Як які празнік, яна гаворыць: «На маслінай і ў верабейкі заморская п'ва ё».

Занісаў Тенадзь ЛАПАЦІН

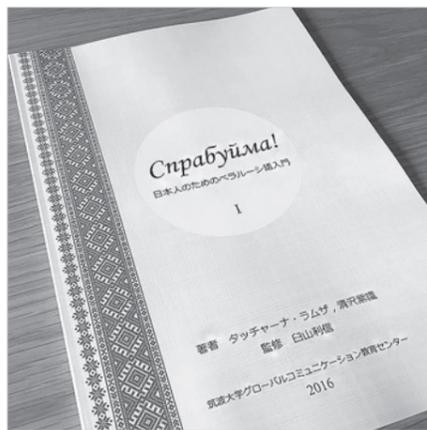
Мацярык Беларусь

Беларусь стала бліжэй для японцаў

Нядаўна выйшаў з друку падручнік «Спрабуйма!: Азнямляльна-пачатковы курс беларускай мовы для японцаў» (частка I), які падрыхтавалі спадарыні Сіёры Кіёсава і дацэнт БДУ Таццана Рамза пад рэдакцыяй спадара Тасінобу Усуяма, прафесара Цукубскага ўніверсітэта. Падручнік быў створаны для навучання студэнтаў цэнтра замежных моваў Цукубскага ўніверсітэта.

Падручнік складзены на аснове распрацаваных матэрыялаў па прадмеце

«Славянскія мовы і культуры», які летась выкладаўся студэнтам факультэта гуманітарных навук Цукубскага ўніверсітэта як пачатковы курс беларускай мовы. Падручнік упершыню ў Японіі быў падрыхтаваны ў адпаведнасці з новай рэдакцыяй беларускага правапісу, прынятай у 2008 г. (ды і ўвогуле гэтая кніга, відаць, першы практычны падручнік пачатковага курса беларускай мовы ў Японіі). Падручнік атрымаў цудоўную назву «Спрабуйма!». Аўтары спадзяюцца, што гэтая першая спроба вывучэння беларускай мовы для кожнага зацікаўленага японца перарасце ў глыбо-

Сіёры Кіёсава і яе праца

кую цікавасць да культуры, гісторыі ды іншых адметнасцяў Беларусі.

Акрамя таго, у Токіа можна наведаць і Беларускую гутарню, якая запрашае ўсіх ахвочых у захапляльную вандроўку ў свет беларускай мовы,

дзе ёсць шмат цікавага. Мову наведнікі гутарні будуць вывучаць разам пад час размоваў адно з адным і знаёмства з беларускай культурай.

Уласная інфармацыя

(Заканчэнне. Пачатак у № 9)

У Вільні ён даведаецца, што епіскап Феадосій пазбавіў яго прыхода і ўвогуле забараніў адпраўляць усе літургічныя службы. Засталося толькі месца настаўніка ў беларускай гімназіі. У гэты час Коўш збліжаецца з групай В. Багдановіча, якая выступае супраць палітызацыі царквы і аўтакефаліі. У выдаваемым Багдановічам часопісе «Праваслаўная Беларусь» ён пад псеўданімам «Вукол» змяшчае артыкулы пра кааперацыю, дзе падкрэслівае вялікае значэнне апошняй у грамадскім і эканамічным жыцці. Але супрацоўніцтва з Багдановічам было нядоўгім. У пачатку 1928 г. варшаўскі мітрапаліт Дыянісій, каб прыняць удзел у парламенцкіх выбарах, пры дапамозе польскіх уладаў стварае «Праваслаўнае дэмакратычнае аб'яднанне» з мэтай адцягнуць частку галасоў ад Багдановіча ды іншых беларускіх арганізацыяў. У шэрагах гэтага аб'яднання мы сустракаем прозвішча і протаіерэя Аляксандра. Ён нават стаў рэдактарам першага і апошняга нумара часопіса «Народная ніва», які выдавала варшаўская кансісторыя з разліку на выбары адразу на трох мовах. Набліжаўся суд над Грамадой, і, магчыма, страх турмы прымусіў яго зрабіць крок насустрач лаяльным праўрадавым групам. На судзе, што адбыўся ў лютым 1928 г., з Каўша былі зняты ўсе абвінавачванні. Дарэчы, у яго абарону выступаў усё той жа В. Багдановіч, які, нягледзячы на ідэйныя разыходжанні, вельмі добра выказаўся аб святары і падкрэсліваў, што ведае яго як чалавека «дзельнага, працавітага і беражлівага».

Пасля суда протаіерэй Аляксандр працягнуў сваю культурную і царкоўную працу з новым імпэтам. Са згоды віленскага духавенства ён час ад часу служыць набажэнствы для беларускіх гімназістаў у паўразбуранай Пятніцкай царкве – самай старажытнай праваслаўнай святыні Вільні, пабудаванай яшчэ ў XIV ст. вялікай княжнай Марыяй

Царкоўнае кразнаўства

Протаіерэй Аляксандр Коўш: Вяртанне з забыцця

Яраславаўнай, жонкай князя Альгерда. Дзякуючы старанням Каўша, храм быў адноўлены і на некалькі гадоў стаў фактычна адзіным месцам ва ўсёй Польшчы, дзе можна было пачуць беларускамоўную службу і казанні.

У гэтыя часы а. Аляксандр таксама пачаў актыўна займацца выдавецкай і асветніцкай працай. У канцы 1920-х гг. уся праваслаўная грамадскасць Польшчы чакала царкоўнага Сабора, дзе планавалася канчаткова вырашыць усе надзённыя праблемы Царквы. З 1 верасня 1928 г. пад рэдакцыяй а. Аляксандра пачаў выходзіць «царкоўна-народны» двухтыднёвік «Беларуская зарніца». «Праваслаўная царква, як і кожная іншая, не павінна служыць матар'ялам для палітычных і партыйных эксперыментаў», – пісаў святар у сваім першым праграмным артыкуле. – *Справа ўпарадкавання Праваслаўнай Царквы зьяўляецца правам выключна саборнага розуму і нашага праваслаўнага сумлення*. У часопісе акрамя ўласных артыкулаў а. Каўша змяшчаліся нарысы, прысвечаныя гісторыі царквы, павучальныя апавяданні для моладзі, афіцыйныя дакументы мітраполіі і пераклады (напрыклад, на беларускую мову быў перакладзены твор М. Бярдзьева «Царства Божае і царства кесара»). Усяго выйшла 13 нумароў «Беларускай зарніцы». У маі 1929 г. часопіс (верагодна, з-за фінансавых цяжкасцяў) перастаў выдавацца, пакінуўшы значны след у заходнебеларускім культурным жыцці як трэцяе беларускамоўнае праваслаўнае выданне.

У 1930 г. а. Аляксандр стаў віцэ-старшынёй Цэнтральнага Беларускага праваслаўнага камітэта, мэтай якога было аб'яднаць нама-

ганні праваслаўных беларусаў у барацьбе супраць паланізацыі і амаралізацыі Праваслаўнай Царквы ў Польшчы. Але праца ў камітэце і сяброўства з яго кіраўніком Тодарам Вернікоўскім шмат каштавалі святару. Ён пачаў паступова аддаляцца ад свайго сябра Р. Астроўскага, і той ператварыўся ў яго заклятага ворага. Былы дзеяч Грамады і дырэктар кааператыўнага банка, Астроўскі стаў цяпер лаяльным паланфілам і ў сваім часопісе «Голас праваслаўнага беларуса» імкнуўся ўсяляк дыскрэдытаваць былога калегу. Коўш быў пазбаўлены пасады законнастаўніка беларускай гімназіі ды пераведзены святаром у Мікалаеўскую царкву. Але тут ён не паспеў нават адслужыць першую літургію. У «Голасе праваслаўнага беларуса» было змешчанае «Открытое письмо», у якім быццам бы «прихожане Виленской Свято-Николаевской церкви» абураліся новым прызначэннем Каўша. «Во избегание неприятностей и недоразумений... мы просим Вас не навязывать приходу Вашей особы, совершенно для него неприемлемой», – лямантавалі «вернікі». Айца Аляксандра вінавацілі ва ўсіх магчымых злачынствах, нават у тым, што ён сябруе з уніятамі і... голиць бараду. Урэшце ў верасні 1932 г. віленскія духоўныя ўлады перавялі гаротнага святара ў вёску Норуцы (Ласіцы) Пастаўскага павета, дзе ён стаў настояцелем мясцовай царквы. Фактычна гэта была ссылка. Тагачасная праваслаўная газета «Царква і народ» паведамыла: «У дзень ад'езду на вакзале прадстаўнікі ад беларускіх праваслаўных арганізацыяў, моладзь і студэнства шчыра развіталіся з любым пастырам, якога запэўнялі, што – вытрымаюць і перамогуць».

Святаслаў Коўш

На сваім новым месцы службы а. Аляксандр не мог выдацца ані грамадскай, ані выдавецкай справай, але, як і раней, прамаўляў казанні па-беларуску і стварыў царкоўны хор, які спяваў беларускія духоўныя песні. Гэта было недаспадобы польскай адміністрацыі, і ён у 1937 г. быў вымушаны пераехаць у в. Кастыкі Вілейскага павета.

У Вільню а. Аляксандр вярнецца толькі ў канцы 1939 г., калі горад ужо будзе савецкімі ўладамі перададзены Літве. Зноў пачне служыць у Мікалаеўскай царкве, каля яе будзе і жыць, у кватэры настояцеля Бяляева. У 1940 – 1941 гг., ужо ў савецкай Літве, ён уладкуецца на пасаду галоўнага бухгалтара Літоўскага дзяржаўнага банка, разам з вядо-

Сёння ў віленскай Пятніцкай царкве наўрад ці ўспамінаюць протаіерэя Аляксандра Каўша; як і ў гродзенскім Пакроўскім саборы, дзе ён некалі прымаў свой духоўны сан. Але ўпэўнены, што час зробіць сваю справу, і памяць пра гэтага патрыята і вернага сына Царквы будзе гучаць па ўсіх абшарах Беларусі.

Аляксандр ГОРНЫ

(Паводле выдання «Гродненские епархиальные ведомости», 2011 г.)

мым ксяндзом Адамам Станкевічам будзе кіраваць беларускай секцыяй Чырвонага Крыжа.

Што да апошніх гадоў жыцця Аляксандра Каўша, то яны выглядаюць даволі супярэчлівымі і таямнічымі. Паводле пашыранай сярод гісторыкаў версіі, увосень 1941 г. святар перабіраецца ў Мінск, дзе будзе працаваць у выдавецкім адзеле мясцовай епархіі. Потым атрымае прыход у м. Плешчаніцы цяперашняга Лагойскага раёна, які фактычна адновіць з нуля. Насуперак загаду нямецкай адміністрацыі, а. Аляксандр таемна хрысціў і вячаў яўрэяў, рызыкуючы сваім жыццём. За гэта ў 1943 г. ён быў арыштаваны гестапа, і, верагодна, расстраляны ў мінскай турме.

Па вайне ў асяроддзі беларускай эміграцыі з'явіўся іншыя версіі гібелі А. Каўша. Гісторык Іван Касяк і Святаслаў Коўш, сын святара, выкажуць думку, што прычынай забойства а. Аляксандра быў правакацыйны данос, створаны антыбеларускімі сіламі яшчэ ў Вільні і перададзены немцам. Верагодна, да гэтага даносу прыклаў руку і Р. Астроўскі. Набіраючы ў гэтыя часы папулярнасць сярод акупантаў і беларускіх калабарантаў, ён, верагодна, імкнуўся ліквідаваць на сваім шляху ўсё тое, што звязвала яго з Грамадой ды камунізмам. Яшчэ адзін беларускі дзеяч, Язэп Малецкі на старонках газеты «Бацькаўшчына» агучыў свой пункт погляду наконт смерці святара. Згодна з ім, а. Аляксандр не быў расстраляны немцамі ў 1943 г., а быў забіты літоўскімі паліцыянтамі яшчэ ўвосень 1941 г. у в. Ласіцы – месцы свайго ранейшай пастырскай службы. Дакладна ж вядома, што святар загінуў пакутніцкай смерцю, а яе абставіны, безумоўна, будуць яшчэ раскрытыя.

Розум і талент Кандрата Крапівы

*Калыска цябе калыхала,
Крылатага хлопца
Кандрата.
Матуля тут песні спявала,
Уголос спяваў з ёю тата.*

*У той канюшыне зялёнай,
У росах яе мачыў ногі.
І з хлеба скарынкай салёнай
Сустрэў ты пісьменства
парогі.*

*Прырода цябе натхняла,
Шумела у полі трава,
І хвалімі рэчка шаптала:
«Ты – лепшы,
Кандрат Крапіва!»
Крысціна Карпучык*

жаба, асёл, вожык... Яшчэ два важныя персанажы баек – дзед і баба. Каб праілюстраваць творы, супрацоўнікі бібліятэкі вырашылі прынесці з дому мяккія цацкі, керамічны посуд ды іншае, што можа спатрэбіцца. Бо байкі Крапівы – гэта жывы напамін аб тым асяроддзі, адкуль многія з нас выйшлі: з вёскі, ад зямлі.

Некалі Л. Спірыдовіч прынесіла мне шмат цікавых матэрыялаў: пісьмы Крапівы да родных, фотаздымкі яго сына і дачкі ды іншыя дакументы. Я сканавала іх і перадавала ў Цэнтральную раённую біблія-

такім жа вучоным і ўсёведным, як Кандрат Крапіва. Паважала свайго аднавяскоўца пісьменніца і літаратуразнаўца Лідзія Арабей.

Валодаў уменнем складаць вершы настаўнік, сябра літаратурнага аб'яднання «Немаец» Мікалай Кароль, якога я яшчэ застала жывога. Але ягонаму таленту трэба было прабіць сабе шлях. Як успамінаў Мікалай Канстанцінавіч, некалі ў Мінску ён патрапіў у госці да Кандрата Крапівы, тады ўжо акадэміка. Той сустрэў маладога хлопца гасцінна і сардэчна, накарміў і чарку наліў, распытваў пра сваю радзіму...

Цёплыя словы пра Кандрата Кандратавіча я пачула ад супрацоўнікаў Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы. Яго адкрыццю пісьменнік спрыяў, калі быў дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР. Шмат вучоны-лінгвіст зрабіў і для Акадэміі навук, «Беларуска-рускі слоўнік» (1962 г.) пад яго рэдакцыяй змяшчае 90 000 слоў.

На самой радзіме байкапісца і драматурга імя яго можна пачуць часта. Ёсць выдавоццы з асяродку блізкіх людзей Кандрата Крапівы, якія сцвярджаюць, што ён меў незвычайныя здольнасці. Напрыклад, на Купалле малады пісьменнік выходзіў на луг, выцягваў далонь, на якой ляжалі крошкі, і да яго зляталіся птушкі. Без dotыку рук, сілай позірку Кандрат Кандратавіч мог прызняць над падлогай невялікі ўслончык, а потым апусціць яго. Калі пыталіся: «Як ты гэта робіш?», пісьменнік адказваў: «Не ведаю». Вось такія дзівосы. І сапраўды, мы не заўсёды разумеем сутнасць сваіх учынкаў. Калі талент ёсць, мы проста жывем згодна з тым уяўленнем, якое закладзенае ў глыбіні нашай істоты. Дык няхай жа жыццё Кандрата Крапівы стане прыкладам для нашчадкаў.

*Ліана ТАПАДЗЭ,
бібліятэкар аддзела
абслугоўвання і інфармацыі
Уздзенскай ЦРБ імя П. Труса*

Пляменніца К. Крапівы Л.І. Спірыдовіч і родныя людзі ў Нізку

Гэты верш Крысціна Карпучык перадала бібліятэцы-музею Слова, які дзесяць гадоў таму дзейнічаў на радзіме Кандрата Крапівы ў вёсцы Нізок. Тады я працавала загадчыцай музея і пісала ўжо пра нашага вядомага байкапісца. Але час імкліва ідзе наперад, і вось ужо мы адзначаем 120 гадоў з дня нараджэння К. Крапівы. «Ён пакінуў нам розум і смех...» – так я некалі назвала стэнд з фотаздымкамі, падараванымі бібліятэцы-музею пляменніцай класіка нашай літаратуры Людмілай Спірыдовіч. Пад такой жа назвай у 2006 годзе праходзіла мерапрыемства, прымеркаванае да юбілею пісьменніка.

Тэку. Тыя матэрыялы захаваліся і былі скарыстаныя ў кніжна-ілюстраванай выстаўцы-экспазіцыі «Крапівінскі скарб», што адкрылася ў пачатку лютага.

Варта сказаць, што Кандрат Крапіва, напэўна, быў першым з выбітных уздзенскіх пісьменнікаў, які пакінуў пасля сябе значны след. Ён першым у славу сваю радзіму, вёску Нізок, а пасля яго прыйшлі іншыя. Лірык Паўлюк Трус спробы п'яра рабіў, імітуючы Крапіву, а потым знайшоў свой стыль. Кампазітар-песеннік з вёскі Прысынак Павел Шыдлоўскі хацеў стаць

юбілею пісьменніка. У тым жа годзе ў вёсцы Нізок адбыўся абласны фестываль сатыры і гумару «Я – пякучка-Крапіва».

Да новага юбілею пісьменніка супрацоўнікі Уздзенскай цэнтральнай раённай бібліятэкі імя Паўлюка Труса старанна рыхтаваліся. Расставіць на паліцах шматомныя выданні аўтара не цяжка, але як быць з героямі баек? Супрацоўніца чытальнай залы Алена Кучук стала зачытваць назвы жывёлаў, якія за дзейнічаных ў сюжэтах: баран, конь, вол,

*2001 год, 400-годдзе Нізка.
На прыэднім плане: Л.Спірыдовіч, А.Махнач,
З.Панасюк, Л.Арабей, Д.Суткаленка*

Вясна і жанчыны ў творчасці беларускіх пісьменнікаў

Уздоўж

1. Спецыяліст па рэдагаванні. У час Вялікай Айчыннай вайны ... сатырычнай газеты-плаката «Раздавім фашысцкую гадзіну» працаваў ураджэнец Уздзеншчыны (в. Нізок) пісьменнік Кандрат Крапіва; у 1945 г. газета-плакат перааформілася ў часопіс «Вожык». **4.** «...-вочкі, стройны стан». З паэмы Кандрата Крапівы «Шкірута». **9.** «Камсамолчэчка ...! // Пойдзем разам ваяваць, – // Буду біць я з кулямёта, // Ты – патроны падаваць». З «Камсамольскіх прыпевак» Кандрата Крапівы. **10.** «Падушачка, падушачка // Мая пухавая, // Адна ў мамы дачушачка, // ... маладая» (прып.). **11.** «Дык той ведае ўжо, хто я: // Я – ...-крапіва». З верша пісьменніка «Крапіва». **15.** Нашто той ..., калі ў сям'і лад (прык.). **16.** «Нібы ..., маладзіцы // Тут страчаюцца парой». З верша паэта «Будуйце лазні!». **17.** Першы верш Кандрата Крапівы на беларускай мове, які быў надрукаваны ў газеце «Советская Белоруссия» ў 1922 г. **19.** Выраб з лубу, бяросты, саломы. **20.** Імя жонкі і ўнучкі пісьменніка. **21.** Група асобаў, якія замкнуліся ў сваіх вузкіх інтарэсах (перан.). **22.** «Ой, мамка мая, // А я ... твая, // Чаму ж ты мяне не біла, // Як маленька была?» (прып.). **24.** «Тут ... да жонкі: «Мо сплю гэта я?» // А Карла за жонку: «І баба мая»». З байкі «... і Карла». **26.** Абозны возчык, фурман. **28.** «Сакавік, быццам хуткі ..., // Працінаючы далі, імчыцца». З верша У. Мазго «Пасля зімы». **30.** Наданне прыгожага выгляду. **32.** «У вяснушках вясна // Сок бярозавы п'е, // За ... тваё // І каханне маё». З верша Язэпа Пушчы «Вясна». **33.** «Свой ... маткі ціха // Выконвае жанчына-парадзіха». З байкі «Кувада».

Упоперак

1. Горнапрамысловае прадпрыемства. **2.** Талент, здольнасць. **3.** Лесвіца на караблі. **5.** Беларуская багіня вяснова-летняй урадлівасці і апякунка шлюбав. **6.** Тое, што і ківок (разм.). **7.** Цвёрдае дно пад вадой. **8.** Смех смехам, а ... набок (прык.). **12.** 14-я літара грэчаскага алфавіта. **13.** «Пяюць ...». П'еса, лірычная камедыя Кандрата Крапівы, у якой галоўнай гераіняй з'яўляецца Паліна Бохан. **14.** Эстрадны жанр. **17.** «– Набраўся недзе, як свіння, // Дый брэша, як ...; // Вось некаму цябе суняць! – // Так прабірае Жонка Мужа, // Які напіўся дужа». З байкі «Абраз». **18.** «І вельмі ўжо яму да густу // Прышла гнеда ... // Ну і яна яго, нібыта, палюбіла». З байкі «Тата-заяц». **21.** «Выходным днём у асцянку // Жанчына з дзіцянем гуляла, // Лягла пад ..., задрамала». З байкі «Дзіця, вожык і змяя». **22.** Магутнае дрэва, якое ў беларускіх легендах пра асілкаў выступае як іх зброя. **23.** «Вось ... – радзіма Труса. // Жыў такі паэт-юнак». З вершаванай казкі Кандрата Крапівы «Хвядос – Чырвоны нос». **25.** Край чаго-небудзь. **26.** «Завітала каханне, зашоргала // Вераб'іным крылом у ...». З верша Т. Сямёнавай «На сцяжынках каханья першага». **27.** То не ..., што з кумам не піла (прык.). **29.** «Хоць жонка хараством – як пудзіла ў гародзе, // А што ні ..., малое прывядзе». З байкі «Мачаха». **31.** Абзначэнне аднакратнага дзеяння.

*Склаў
Лявон ЦЕЛЕШ*

Сакавік

21 – «Верхневейлейскі» (Докшыцкі р-н; 1996), гідралагічны заказнік рэспубліканскага значэння – 20 гадоў з часу стварэння.

21 – Серада Аляксандра Сямёнаўна (1901, Капыльскі р-н – 1981), майстар народнага ткацтва – 115 гадоў з дня нараджэння.

21 – «Сінша» (Расонскі р-н; 1996), ландшафтны заказнік рэспубліканскага значэння – 20 гадоў з часу стварэння.

22 – «Беларускі зван» (Вільня; выд. да 24.02.1923), грамадска-палітычная і літаратурная газета нацыянальна-дэмакратычнага кірунку – 95 гадоў з пачатку выдання.

22 – Кіеня Валянціна Міхайлаўна (1941, Капыльскі р-н), народны майстар у галіне ткацтва, педагог – 75 гадоў з дня нараджэння.

22 – Лявель Іаахім (1786, Польшча – 1861), польскі гісторык, грамадскі і палітычны дзеяч, даследчык гісторыі і культуры ВКЛ, адзін з заснавальнікаў і рэдактараў часопіса «Tygodnik Wileński» – 230 гадоў з дня нараджэння.

22 – Яканок Вадзім Лявонцэвіч (1946, Гродна), музыканта, педагог, заслужаны работнік адукацыі Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

23 – Багдзевіч Пётр (1896, Расія – 1982), польскі архітэктар, гісторык мастацтва, які пісаў працы па гісторыі, архітэктуры і мастацтве ВКЛ і Польшчы эпохі барока – 120 гадоў з дня нараджэння.

23 – Віленская канфедэрацыя 1716 г., саюз шляхты ў ВКЛ, накіраваны супраць палітыкі абсалютызму – 300 гадоў з часу стварэння.

23 – Любан Ісак Ісакавіч (1906, Чэрыкаў – 1975), кампазітар, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1946) – 110 гадоў з дня нараджэння.

23 – Сенчанка Святлана Калістратаўна (1941, Полацк), мастак дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва – 75 гадоў з дня нараджэння.

26 – Калінкавіцкі краязнаўчы музей (Калінкавічы; 1991), дзяржаўная ўстанова культуры – 25 гадоў з часу стварэння (адкрыты 14.01.1994 г.).

26 – Русецкі Канут Іванавіч (1801, Літва – 1860), жывапісец, педагог, творчасць якога звязаная з мастацкім жыццём Беларусі і Літвы, аўтар карцінаў на рэлігійныя тэмы, некаторыя з якіх упрыгожваюць Віленскі касцёл, – 215 гадоў з дня нараджэння.

27 – Мухарынская Лідзія Саулаўна (1906, Грузія – 1987), музыканта, фалькларыст, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, педагог, стваральніца беларускай этнамузыказнаўчай школы – 110 гадоў з дня нараджэння.

27 – Сапуноў Аляксей Парфенавіч (1851, Віцебская губ. – 1924), гісторык, археограф, архівіст, краязнаўца, аўтар працаў па гісторыі Віцебшчыны, член-карэспандэнт Маскоўскага археалагічнага таварыства, правадзейны член Рускага геаграфічнага таварыства – 165 гадоў з дня нараджэння.

28 – Гумен Фелікс Фёдаравіч (1941, Расія), жывапісец, адзін з заснавальнікаў Віцебскай школы акварэлі – 75 гадоў з дня нараджэння.

29 – Атрашкевіч Алена Віктараўна (1966, Барысаў), кампазітар, аўтар музычна-тэатральных і вакальна-сімфанічных твораў, музычна-сцэнічных кампазіцыяў, педагог – 50 гадоў з дня нараджэння.

29 – Беларускі дзяржаўны архіў кінафотафонадакументаў (Дзяржынск; 1941), установа, дзе зберагаюцца ўнікальныя аўдыявізуальныя дакументальныя помнікі, якія адлюстроўваюць гістарычныя падзеі ў Беларусі з канца XIX ст. і да цяперашняга часу, – 75 гадоў з часу стварэння.

30 – Лялько Хрысціна Аляксееўна (1956, Лідскі р-н), пісьменніца, аўтар апавесцяў, апавяданняў, вершаў і казак, перакладчыца, журналістка, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1986) – 60 гадоў з дня нараджэння.

30 – Пяткевіч Аляксей Міхайлавіч (1931, Стаўбцоўскі р-н), крытык, літаратуразнаўца, краязнаўца – 85 гадоў з дня нараджэння.

30 – Чарняк Юрый Сямёнавіч (1946, Расія), мастак-экспазіцыянер, дызайнер, які працуе ў галіне музейнага праектавання, – 70 гадоў з дня нараджэння.

31 – Несцярэўскі Мікалай Лаўрэнцэвіч (1931, Польшча), мастак дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва – 85 гадоў з дня нараджэння.

31 – Рудакоў Анатоль Абрамавіч (1921, Расія – 1990), акцёр, заслужаны артыст Беларусі – 95 гадоў з дня нараджэння.

«Сакавік гаворыць сапраўды сапраўды, а гаворыць сапраўды гэта»

Фота Наталі КУПРЭВІЧ

Знаходкі розныя бываюць

Кожны з нас мусіць ведаць, што трэба рабіць, знайсці тэма, незначныя прадметы. Гэтаму абавязкова трэба вучыць і дзяцей, бо калі дарослы чалавек у такой сітуацыі палічыць за лепшае абысці падазронае месца ці пазваніць па тэлефоне 101, то дзеці могуць зацікавіцца незнаёмымі рэчамі і паглядзець, што ў іх унутры.

Не спяшайцеся падымаць кімсьці забытую сумку, партфель, скрынку, скрутак ці іншы прадмет, знойдзены ў пад'ездзе, каля дзвярэй кватэры, пад лесвіцай, у машыне ці ў грамадскім транспарце. Таксама нельга адкрываць або перакладваць гэтую рэч. Трэба адысці на бяспечную адлегласць і паведаміць пра знаходку ў службу МНС па тэлефоне 101.

Нагадаем, што пры пажары ці іншай надзвычайнай сітуацыі трэба тэрмінова паведаміць пра гэта ў службу МНС. Пазваніць туды можна з гарадскога або мабільнага тэлефона, нумар і парадак яго набору застаецца нязменным: 101.

Вера БУДЗИНАВІЧУС,
інспектар ЦРАНС г. Мінска

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

НЯМОЕ КІНО – умоўная назва кінематографа перыяду першых 30 гадоў яго існавання, які характарызаваўся спецыфічнай сістэмай выразных сродкаў, найбольш адметным з якіх была адсутнасць гуку – «немата».

Гісторыя нямога кіно пачалася з тэхнічнага атракцыёна (апошняя дзесяцігоддзе XIX ст.) і была цесна звязаная з развіццём кінатэхнікі: вынаходствам «жывых карцінак» (Т. Эдысана), «кінематографа» (братоў Лью'ер), «вайтаскопа» (Т. Армата і Эдысана) і «баёграфа» (Э. Лоста і У. Дзіксана). У пач. XX ст. пачалося наслідаванне «традыцыйным» відам мастацтва – тэатру і літаратуры. У 1920-я гг. нямое кіно становіцца самастойным мастацтвам са сваёй сістэмай выразных сродкаў: кампазіцыйнай кадра, святлом, імклівым чаргаваннем планаў, зменай ракурсу здымкі, мантажом, тэхнічнымі трыкамі, лабараторнымі эфектамі і інш. кампанентамі аператарскага мастацтва. Калі раней «немата» ўспрымалася як абмежаванне, якое неабходна было кампенсавать пры дапамозе грамафона, фанографа, чытальніка або надпісу, то з цягам часу адсутнасць слова стала канструктыўным прынцыпам мастацтва нямога кіно. З часам празмерная жэстыкуляцыя і падкрэсленасць мімікі саступілі месца больш стрыманай і пластычнай манеры акцёрскага выканання.

Развіццё беларускага ня-

мога кіно пачалося з 2-й пал. 1920-х гг. Яго стылістыка абумовіла і жанрава-тэматычную своеасаблівасць. Фільмы «Лясная быль» (1926, рэж. Ю. Тарыч, аператар Д. Шлюглейт), «Кастусь Каліноўскі» (1928, рэж. У. Гардзін, аператар А. Акмолінскі і Н. Аптэман), «Хвой гамоняць» (1929, рэж. Л. Малчанаў, аператар М. Казлоўскі), «Атэль «Савой»» (1930, рэж. А. Файнцымер, аператар А. Машковіч) і інш. заклалі асновы гісторыка-рэвалюцыйнага жанру ў айчынным кінематографе. У канцы 1920-х – 1930-я гг. нямое кіно звяртаецца да сучаснай тэматыкі: фільмы адлюстроўваюць праблемы міжнародных падзеяў («Чатырыста мільёнаў» – 1929, рэж. Гардзін, аператар Шлюглейт), «Нянавісць» – 1930, рэж. Тарыч, аператары С. Іваноў і Б. Фельдман; «Шчасце» – 1932, рэж. Файнцымер, аператар Іваноў; «Да заўтра» – 1929, рэж. Тарыч, аператар Шлюглейт; будаўніцтва сацыялістычнага грамадства («Жанчына» – 1932, рэж. Я. Дзі-

ган, аператар Н. Навумаў-Страж) і інш. Па сваёй стылістыцы яны блізкія да агітпрап'фільмаў. У 1930-я гг. беларускае нямое кіно звярталася да эстэтыкі жывапісна-мантажнага кіно, што падкрэслівала нацыянальны каларыт фільмаў.

З 1932 г. нямое кіно паступова саступае месца гукавому кіно (апошні «нямы» фільм «Палескія рабінзаны», 1935, рэж. І. Бахар і П. Малчанаў, аператар Іваноў).

НОЧВЫ – карытападобная пасудзіна з шырокім адкрытым верхам; тое, што і начоўкі.

Ночвы

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 9

Уздоўж: 1. Гаспадар. 5. Радасць. 9. Печ. 10. Гаспадыня. 11. Кот. 12. Ніка. 14. Вароты. 16. Хна. 18. Езуіт. 19. Цацка. 20. Накід. 21. Канёк. 23. Ноч. 24. Пірагі. 27. Харч. 29. Кут. 31. Сірацінка. 32. Дом. 33. Нязгода. 34. Анфілада.
Упоперак: 1. Гупанне. 2. Сыч. 3. Арго. 4. Рупар. 5. Рэдут. 6. Ася. 7. Цюк. 8. Страха. 13. Крумкач. 15. Бацька. 16. Хацінка. 17. Студня. 20. Нянька. 22. Кучомка. 25. Імага. 26. Афіша. 28. Маці. 30. Туя. 31. Сіг. 32. Два.